

Моделювання системи підготовки майбутніх учителів

до навчання дошкільників іноземної мови

Постановка проблеми. Підготовка вчителя іноземної мови, готового до роботи у різних ланках освіти (у дошкільних навчальних закладах, початковій і середній школі) є необхідністю сьогодення. В останні роки у вітчизняній та зарубіжній науці активізувалися пошуки у галузі підготовки вчителів іноземної мови. Проте поза увагою дослідників залишається проблема підготовки майбутніх учителів до здійснення іншомовної освіти дошкільників. Методологічним підходом щодо оцінки розвитку соціальних явищ, у т.ч. у сфері освіти, стало наукове прогнозування. Провідною формою наукового прогнозування є *моделювання*. У наш час метод моделювання у психолого-педагогічній літературі розглядається як один із методів системного дослідження освітніх процесів.

Аналіз досліджень й публікацій. Т.Н. Степкіна вказує, що до моделювання вдаються у тих випадках, коли неможливо вивчати об'єкт дослідження, чи з причини його складності, чи через характер його природи, що прихована від спостереження [13, 72–77].

У педагогічній літературі зустрічаємо різні застосування методу моделювання освітніх процесів у вищій школі. Наприклад, Ю. Ветров, М. Мельнікова – до проблем моделювання педагогічних систем [1]; Р. Дорогих – до моделювання педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей майбутніх учителів [6] тощо.

Наше завдання ми вбачаємо у тому, щоб з урахуванням Законів про дошкільну і вищу освіту, «Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в Європейський простір», виявлених теоретичним дослідженням закономірностей, тенденцій, підходів педагогічної освіти визначити базові основи моделювання підготовки вчителя іноземної мови для дошкільної ланки освіти і укласти таку модель з урахуванням затверджених проектів державних стандартів педагогічної галузі зі спеціальностей «Дошкільна освіта» та «Мова і література».

Мета статті. Модель підготовки вчителя до здійснення дошкільної іншомовної освіти в Україні не розроблялася і не публікувалася. Метою цієї статті є обґрунтування й укладання моделі підготовки таких фахівців.

Виклад основного матеріалу. Термін «модель», що широко використовується у різних сферах, походить від латинського *modulus* – міра, мірило, зразок. *Модель – це об'єкт, що заміщує оригінал і відбиває найважливіші риси і властивості оригіналу для певного дослідження, певної мети дослідження за обраної системи гіпотез* [2, 44].

С.У. Гончаренко розглядає навчальні моделі як умовні образи об'єктів (чи системи об'єктів) освітнього процесу, що зберігають зовнішню схожість та пропорції частин, при певній схематизації й умовності засобів зображення. Наочність як властива характеристика моделі, зумовлює її дидактичну цінність – здатність бути засобом навчання [5, 213].

Метод моделювання полягає у тому, що за його застосування пряме пізнання об'єкта здійснюється опосередкованим пізнанням об'єкта-заміщувача. *Моделювання у загальному здійснюється у чотири етапи:* 1) на основі певного кола знань про реальний об'єкт будується модель-заміщувач об'єкта з урахуванням завдань дослідження; 2) дослідження моделі, виконання «модельних» експериментів та формулювання певної сукупності здобутих знань; 3) перенесення здобутих знань з моделі на оригінал і, як результат, формулювання вже множини знань про сам об'єкт; 4) практична перевірка одержаних за допомогою моделювання знань і їхнє використання для узагальненої теорії об'єкта чи управління ним.

Для побудови моделей педагогічного процесу, пов'язаного з підготовкою вчителя до іншомовного навчання дошкільників, ми як основні використовували два ступені формування моделі: 1) модель – змістовий опис та 2) модель – формалізована схема (у більшості випадків без побудови і дослідження математичної моделі).

В основі моделювання лежить системний підхід. Система, як одна з найважливіших філософських категорій, є сукупністю визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Системою є кожний предмет чи явище реальної дійсності, мислення і пізнання, які складаються з реально виділених частин, об'єднаних в одне ціле [462, 476]. Відповідно освіта є складною системою, яка охоплює різні складники й зв'язки між ними та характеризується метою, змістом, навчальними програмами і планами тощо [11, 19].

З позицій системного підходу навчально-виховний процес у вищій школі є складною системою, головними компонентами якої є інформаційні компоненти, що характеризуються змінним змістом, обсягами, напрямками,

перетинами та об'єднаннями, засобами навчання, організації й управління та ін.

У загальному моделі можуть бути віднесені до теоретико-аналітичних чи прикладних, функціональних чи структурних, статичних чи динамічних, відкритих чи закритих тощо [2].

Слідом за Т.К. Смиковською, Ю. Ветровим, Л. Красюк, М. Мельніковою, В. Мануйловим, О. Солововою, І. Федоровим [1; 8 та ін.], формування педагогічних моделей здійснювалося за узагальненим алгоритмом, що включав таку послідовність етапів: 1) виокремлення об'єкта і подання його як процесу; 2) виявлення характерних особливостей процесу; 3) визначення мети, завдань і функцій цього процесу; 4) встановлення зв'язків означеного процесу з іншими навчально-виховними процесами; 5) виділення структурних компонент процесу; 6) дослідження спрямованості процесу; 7) вивчення стану його зміни.

Концептуальне розв'язання нами проблеми обґрунтування системи підготовки майбутніх учителів іноземної мови до навчання дошкільників, створення моделі такої підготовки та формування особистості вчителя, перш за все, враховувало і опиралося на створену науковцями низку сучасних педагогічних концепцій, що були схвалені Міністерством освіти і науки України чи колективами наукових інституцій і покладені в основу прийнятих Верховною Радою Законів про освіту. Сучасні освітні концепції передбачають не тільки формування знань, але й загальний всебічний і гармонійний розвиток особистості, її інтелектуальних, фізичних, духовних якостей, навичок та вмінь, формування мотивації навчально-пізнавальної та майбутньої повноцінної змістової життєдіяльності [15, 254].

Для формування Національної доктрини розвитку освіти на ХХІ століття [9] важливе значення мало опублікування *Концепції педагогічної освіти* (1999). Ідеї Національної доктрини щодо підготовки педагогічних працівників знайшли свою конкретизацію у *Концепції університетської педагогічної освіти* [4]. На сьогодні положення цих документів з урахуванням зближення вітчизняної педагогічної освіти із освітою країн Європи знайшли подальший розвиток і конкретизацію у схвалених Міністерством освіти і науки України «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в Європейський освітній простір» [7].

Базовим документом для нас слугувала Концепція підготовки вчителя іноземної мови [10]. Концепція дає наукове обґрунтування структури системи

й визначає умови підготовки вчителя іноземної мови у педагогічному вищому навчальному закладі.

У процесі конструювання системи процесу підготовки вчителя також враховувалися *закономірності програмованого та проблемного навчання*.

Провідною ідеєю концепції програмованого навчання є управління процесом учіння, навчально-пізнавальними діями учнів за допомогою навчальної програми. Під навчальною програмою розуміють алгоритм пізнавальних дій, що містять послідовні мікроетапи опанування одиницями знань або дій. Алгоритм складається з трьох частин: 1) доза інформації про предмет, який вивчається; 2) завдання операції щодо роботи з інформацією та її засвоєнням; 3) контрольні завдання і вказівки про повторення вправи або перехід до наступного етапу.

Здійснюючи моделювання підготовки вчителя до здійснення іншомовної освіти дошкільників, виходимо з того, що для підготовки майбутнього вчителя будь-якого практичного спрямування вихідним повинен бути психологічний варіант програмування, відомий як «теорія поетапного формування розумових дій», авторами якої є П.Я. Гальперін [3] і Н.Ф. Талізін [12].

В основі концепції психологічного варіанту програмування лежить психологічне вчення про перетворення зовнішньої предметної діяльності на внутрішню психічну діяльність. Формування внутрішніх розумових структур відбувається за допомогою освоєння зовнішньої соціальної дійсності. Звідси процес навчання й виховання можна розглядати як процес інтеріоризації. З метою оптимального керування навчально-виховний процес поділяється на складові: орієнтовну, виконавчу та контрольну.

Згідно з теорією поетапного формування розумових дій, підготовка вчителя до професійної діяльності повинна проходити такі етапи:

- попереднє ознайомлення з метою навчання та його умовами. Сама діяльність не є самоціллю, а викликана певним мотивом. Необхідно, щоб мета збігалася з мотивом, тоді дія стає діяльністю. На першому етапі формуються мотиви навчально-пізнавальної діяльності;
- складання схеми орієнтованої основи дій. На цьому етапі учні пізнають предмет діяльності й послідовність виконання дій. Орієнтовна основа дій може мати кілька видів: неповна; повна; повна узагальнена;
- формування матеріальної діяльності. На цьому етапі дії виконуються у матеріальній та матеріалізованій формі;
- етап зовнішньої мови. На цьому етапі знання узагальнюються завдяки їхній вербалізації усно або письмово.
- етап внутрішньої мови. На цьому етапі дії супроводжуються

повторенням подумки і здійснюються узагальнено, у той же час дії скорочуються, автоматизуються;

– етап інтеріоризації дії. На цьому етапі дії виконуються подумки, вони стають внутрішнім розумовим процесом, максимально автоматизованим.

На відміну від традиційного пояснювально-ілюстративного типу проблемне навчання ґрунтується на дослідницькій діяльності учня, на розвиткові умінь розв'язувати теоретичні та практичні проблеми.

Проблемне навчання складається з таких етапів діяльності суб'єктів дидактичного процесу: організація проблемної ситуації; формування проблеми; індивідуальне чи групове розв'язання проблеми суб'єктами дидактичного процесу; перевірка отриманої інформації; використання отриманих знань у теоретичній та практичній діяльності.

Проблемне навчання сприяє пошуку учнями потрібних знань шляхом спостереження, аналізу фактів, активної розумової діяльності. Проблемне навчання має творчий характер, чим відрізняється від традиційного, під час якого навчальна діяльність учнів має переважно репродуктивний характер.

Комплексне використання у підготовці вчителя іноземної мови дошкільників традиційного та проблемного навчання, які доповнюють одне одного за умови дотримання вимог, внесених кредитно-модульною організацією навчального процесу, було відправним пунктом моделювання формування професійної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови дошкільної ланки освіти.

Проведення різнопланових досліджень проблем дошкільної іншомовної освіти дітей, обґрунтування концепції такої освіти і створення її науково-методичного забезпечення, впровадження авторської системи іншомовної освіти дітей дошкільного віку в усіх регіонах України та аналіз цього навчання, здійснений Міністерством освіти і науки та Президією АПН України у зв'язку з розглядом підсумків апробації Державної базової програми розвитку дітей дошкільного віку, науковий аналіз теорії і практики вітчизняної вищої педагогічної освіти та зарубіжного досвіду підготовки вчителів іноземної мови, – дали нам змогу укласти і перевірити на практиці *модель підготовки вчителя до здійснення іншомовної освіти дошкільників.*

Модель спеціалізованої підготовки вчителів до здійснення іншомовної освіти дошкільників створювалася нами як теоретико-аналітична, так як необхідність її створення диктувалася потребою дослідження загальних властивостей і закономірностей освітнього процесу підготовки вчителя у різних за функціональним призначенням вищих педагогічних навчальних закладах та класичних університетах.

Створену модель підготовки вчителів до здійснення іншомовної освіти дітей дошкільного віку розглядаємо також як *структурно-функціональну*, оскільки у ній особлива увага приділена можливостям аналізу внутрішніх залежностей між елементами системи і, разом з тим, елементи цієї системи багато у чому залежать від регулюючих впливів, що вносяться як внутрішніми, так і зовнішніми регуляторами.

Моделюючи цю систему, ми виходили з того, що вона повинна носити *нормативний* характер – передбачати цілеспрямовану діяльність щодо реалізації визначених мети, принципів, змісту, засобів, технологій підготовки вчителя та виходу на очікувані результати за умови дотримання визначеної системи організації навчального процесу. Модель є відкритою, у підготовці студентів передбачає постійне врахування вимог до фахівця з боку як державного, так і міждержавного, перш за все Європейського, соціумів, досягнень психолого-педагогічної науки. Модель є динамічною – вона враховує можливі зміни у часі внутрішніх компонент системи і системи взагалі.

Модель системи спеціалізованої підготовки вчителів до здійснення іншомовної освіти дітей дошкільного віку наведена у таблиці 1.

Зі схеми моделі видно, що у системі підготовки вчителя іноземної мови дошкільників закладено положення, що гуманітарна, соціально-економічна, природничо-наукова підготовка вчителя вказаної спеціалізації не потребує коректив. Ці напрямки здійснюються за навчальними програмами у тих же обсягах та лімітах часу, за якими готуються фахівці на відповідному факультеті. Певні уточнення щодо викладання навчальних дисциплін цих компонент з урахуванням спеціалізації підготовки студента модель передбачає реалізовувати через міжпредметні зв'язки.

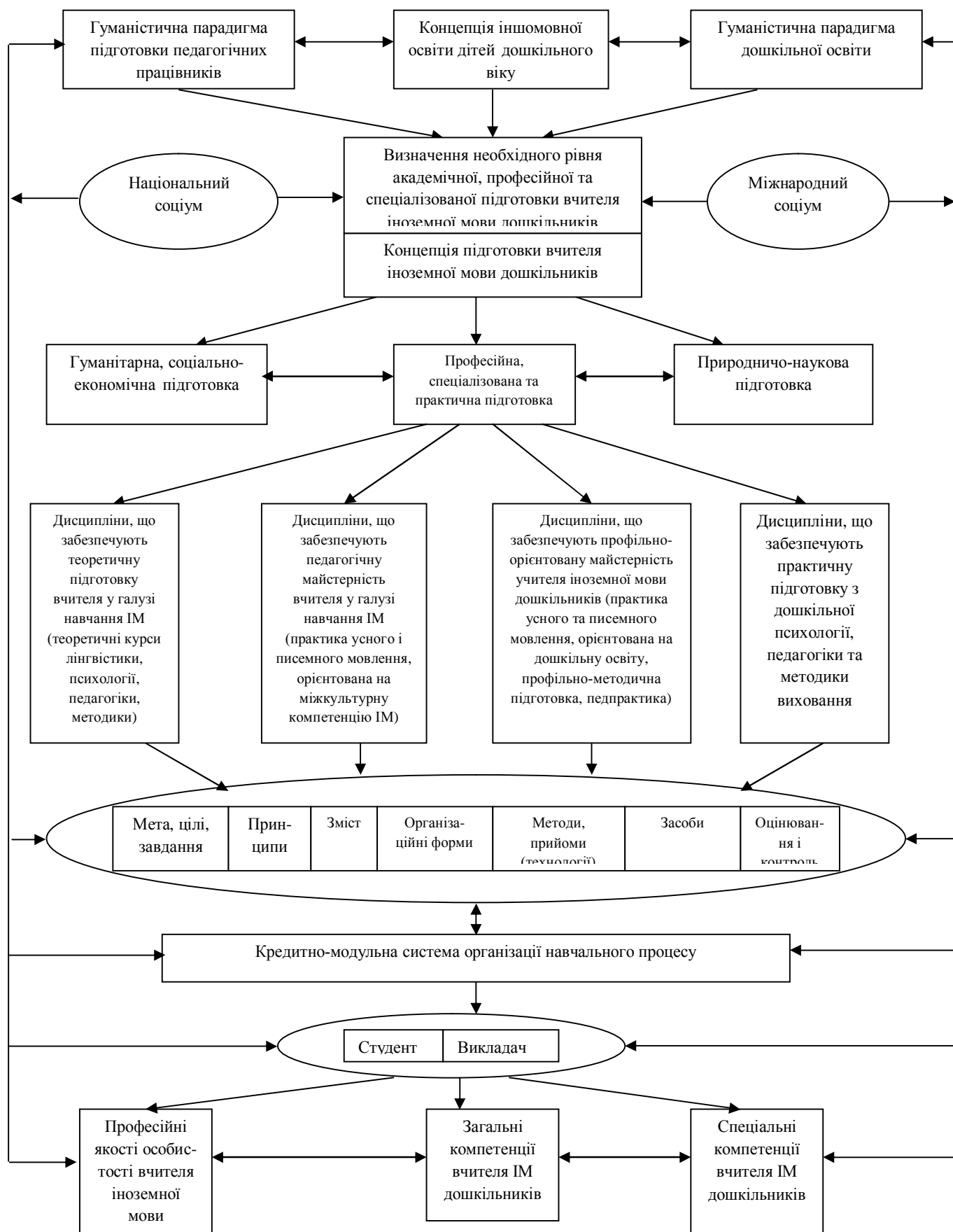
Щодо спеціалізованої *іншомовної, методичної та практичної підготовки*, то модель передбачає визначення дисциплін за чотирма циклами: 1) дисципліни, що забезпечують теоретичну підготовку у галузі навчання іноземної мови (теоретичні курси лінгвістики, теоретичні курси психології, педагогіки, методики іноземних мов); 2) дисципліни, що забезпечують високу професійну майстерність учителя іноземної мови (практика усного і писемного мовлення, орієнтована на міжкультурну комунікацію іноземною мовою); 3) дисципліни, що забезпечують профільно-орієнтовану майстерність вчителя до здійснення іншомовної освіти дітей дошкільного віку (практика усного і писемного мовлення, орієнтована на дошкільну освіту, спеціалізована методична підготовка, педагогічна практика); 4) дисципліни, що забезпечують

практичну підготовку з дошкільної психології, дошкільної педагогіки, основ методик дошкільного виховання).

Модель передбачає, що після визначення системи курсів спеціалізації та доповнень до курсів професійної підготовки обов'язково здійснюється дидактична і методична обробка кожного навчального курсу: визначаються мета, цілі і завдання; принципи викладання; зміст і час на його реалізацію; організаційні форми викладання; технології та засоби навчального процесу; оцінювання і контролю. Разом з цим модель наочно вказує, що всі ці характеристики змісту і технологій навчальних дисциплін повинні пов'язуватися між собою як на рівні кожної дисципліни, так і всього комплексу дисциплін спеціалізації, що концептуально важливо.

Формалізована схема моделі вказує, що реалізація змісту профільно-орієнтованої іншомовної освіти майбутнього вчителя, як і інших систем педагогічної освіти, повинна здійснюватися за кредитно-модульною організацією навчального процесу в умовах гуманістичних суб'єктно-суб'єктних стосунків студента і викладача, враховувати, що суб'єкти навчального процесу постійно зазнають впливу національного та Європейського соціумів.

**Модель системи спеціалізованої підготовки
вчителів до здійснення іншомовної освіти дошкільників**

Висновки. Розробка моделі підготовки вчителя до здійснення іншомовної освіти дошкільників, як нового явища у педагогічній освіті, розглядається нами як виявлення і фіксування системи теоретичних і прикладних характеристик та особливостей навчально-виховного процесу у ВНЗ, що має забезпечити оптимальний варіант становлення вчителя вказаної кваліфікації з якісними психолого-педагогічними новоутвореннями, адекватними очікуваним сподіванням дошкільної ланки освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ветров Ю., Мельникова М. Проблема моделирования педагогических систем // Высшее образование в России. – 2005. – № 5. – С. 59–62.
2. Вітлінський В.В. Моделювання економіки. – К.: КНЕУ, 2005. – 408 с.
3. Гальперин П.Я. Психология как объективная наука. – М., 1998. – 285 с.
4. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: основные положения концепции // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія Педагогіка і психологія: Зб. статей. – К.: Педагогічна преса, 2001. – Вип. 3. – Ч. 1. – С. 9–14.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
6. Дорогих Р. Моделювання педагогічних ситуацій у процесі формування професійних якостей майбутніх учителів // Рідна школа. – 2006. – № 6. – С. 7–9.
7. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції у Європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН України № 998 від 31.12.2004 р. – Освіта. – 2005. – 12–19 січня. – С. 2–3.
8. Красюк Л. Моделювання педагогічної практики в процесі підготовки вчителя початкової школи // Рідна школа. – 2005. – № 12. – С. 52–53.
9. Національна Доктрина розвитку освіти України // «Освіта України». – 2002. – 23 квітня.
10. Ніколаєва С.Ю. Концепція підготовки вчителя іноземної мови // Іноземні мови. – 1995. – № 3–4. – С. 5–11.
11. Пассов Е.И. Концепция высшего профессионального педагогического образования (на примере иноязычного образования). – Липецк: Липецкий гос. пед. ин-т, 1998. – 68 с.
12. Талызина Н.Ф. Общий анализ учебного процесса. – М., 1980. – 22 с.
13. Степкина Т.Н. О роли моделирования в системе профессиональной подготовки учителя иностранного языка // Иностр. яз. в школе. – 1988. – № 1. – С. 72–77.
14. Філософський словник. – К., 1973. – 600 с.
Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.